

VINCENT MEESEN TSHYELA NTENDU

PATTERNS FOR (RE)COGNITION

28.09.2013-17.11.2013

NEDERLANDS

KIOSK presenteert de duotentoonstelling *Patterns for (re)cognition*, met het werk van de Belgische kunstenaar Vincent Meessen (°1971, Baltimore, VS) en de Congolese kunstenaar Tshyela Ntendu (ca. 1890 - ca. 1960 Luluabourg, Belgisch-Kongo).

Sinds enige tijd voert Vincent Meessen nauwgezet onderzoek rond het werk dat de Franse psycholoog André Ombredane in Belgisch-Kongo uitvoerde. Ombredane was onder andere verantwoordelijk voor de introductie van de Rorschachtest in Frankrijk en werkte een tiental jaar in België. Tijdens zijn opzoekingen in diverse archieven vond Vincent Meessen een reeks 16mm films terug die een aantal van de experimenten van de psycholoog documenteren, waaronder ook tests voor het meten van 'het mentale niveau van de zwarten'.

De titel *Patterns for (re)cognition* is een verwijzing naar het jargon van de cognitieve psychologie en meer specifiek naar tests voor het meten van het vermogen tot abstraheren en memoriseren (mentale operaties die mogelijk worden gemaakt door het herkennen en identificeren van terugkerende prikkels). De titel stelt deze systematische herhaling en herkenning tegelijkertijd ook in vraag.

Centraal in de tentoonstelling ontvouwt zich een modulaire constructie die Vincent Meessen samen met architect Kris Kimpe ontwikkelde. Dit raamwerk stelt een ruimtelijke lezing voor die zowel abstract als dynamisch benaderd kan worden. Samen met de 16mm films, de schilderijen en de folio's met foto's draagt de tentoonstellingsstructuur bij aan de inscenering van een 'constructivistisch scenario'. De matrixen en kubussen uit de cognitieve psychologische tests van Ombredane kunnen niet langer als neutrale vormen waargenomen worden. Ze verschijnen als de constructies die onze zienswijze en lezing conditioneren.

Door het samenvoegen van kunstvormen en materialen die de 'modernistische autonomie' zorgvuldig uit elkaar hield, gaat *Patterns for (re)cognition* aldus een polemische en circulaire relatie aan met het begrip abstractie. Abstractie wordt doorgaans benaderd als een fluctuerend, steeds opnieuw opduikend motief van de moderniteit. Artistieke abstractie wou formeel en conceptueel zijn. Sinds het begin van het modernisme riep ze zichzelf uit tot zelfreflexief, bestand tegen de notie van de 'narratief'. De modernistische abstractie, die tegelijkertijd ideale vormen en een specifieke materialiteit opeiste, heeft echter nooit haar Afrikaanse invloeden verloochend. We weten bijvoorbeeld dat Tristan Tzara, Gustav Klimt, Henri Matisse, Paul Klee en Sophie Taeuber echte liefhebbers waren. Sommigen van hen verzamelden zelfs Kuba-textielbewerkingen uit Congo. Het feit dat het abstracte werk van de Congolese kunstenaar Tshyela Ntendu uit precies deze streek, vrijwel ongekend en nauwelijks onderzocht bleef, lijkt te wijzen op een blinde vlek in de koloniale moderniteit.

Thela Tendu, wiens werken de grenzen van kunst, textielbewerking en decoratieve architecturale vormgeving vervagen, is het best bekend onder zijn kunstenaarsnaam Djilatendo. Het is in ieder geval onder deze naam dat Georges Thiry, een jonge Belgische koloniale ambtenaar, hem in Europa zal introduceren. Tendu was een kleermaker die behoorde tot de Lulua, afkomstig uit Luluabourg (vandaag Kananga), de hoofdstad van de Congolese provincie Oost-Kasaï. In de late jaren 1920 vestigt hij zich in de stad Ibanshe, op het grondgebied van de Kuba. Hij verkoopt er schorten die besteld worden door missionarissen, totdat Thiry in 1930 een muurschildering van Tendu opmerkt die op zijn hut is aangebracht. Thiry levert hem inkt, papier en verf en koopt heel zijn productie op, zoals

KIOSK

hij het een paar jaar eerder had gedaan met Albert Lubaki, een andere vroege modernist. Thiry verzond zijn werk naar België om de mensen kennis te laten maken met de moderniteit van deze 'neger-beeldmakers', maar evenzeer om er in Europa een markt rond te creëren. Het werk wordt opgepikt door de critici. Lubaki krijgt in 1929 een solotentoonstelling in het gloednieuwe Paleis voor Schone Kunsten in Brussel. Djilatendo stelt in 1931 samen met onder andere Magritte en Delvaux tentoon in de mythische Brusselse galerij Le Centaure en vervolgens in Parijs, Rome en Genève. Maar op commercieel vlak is de onderneming een flop. Thiry keert in 1932 naar België terug en verliest geleidelijk het contact met zijn twee beschermelingen, die even snel in de vergetelheid geraken als ze waren opgekomen.

Het oeuvre van Tshelatende is vandaag nog steeds onbekend bij het grote publiek. De curatorische uitnodiging van Vincent Meessen gaat verder dan het samenbrengen van een reeks van zijn werken. Het is de eerste keer dat een selectie met uitsluitend abstracte werken van Tshela Tendo uit de jaren 1930 wordt getoond. Ook de reeks 'naamplaatjes' die gepresenteerd worden, geven uiting aan dezelfde epistemologische oefening. Thela Tenduo gebruikte bij het ondertekenen van zijn werken wel veertig verschillende manieren om zijn naam te spellen. In het project dat in samenwerking met grafisch ontwerper en typograaf Pierre Huyghebaert is ontstaan, wordt dat aspect uitgelicht.

Met één potloodtrek vernietigt Thelatedu het classificerende regime van de kunstgeschiedenis, die in de handtekening de garantie van de moderniteit terugvindt. Hier wijst alles er namelijk op dat de handtekening van de kunstenaar zelf 'geadresseerd' wordt – als motief en niet wegens zijn stabiel en authentiek karakter. De handtekeningen krijgen de vorm van naamplaatjes, waardoor het gebaar van Ntendo een nieuwe lezing krijgt: het wordt gezien als de aankondiging van latere westerse conceptuele gestes, waarbij de figuur van de kunstenaar als eenheid ontkent wordt. Zo is het uiteindelijk niet belangrijk of theladeo daadwerkelijk al zijn werken zelf heeft ondertekend. Dezelfde naam, heterogeen gemaakt doorheen de verschillende spellingen, 'decodeert' de identificerende en alfabetisch orde van de koloniale macht, evenals de anonimiteit van de antropologische collectie. Elke nieuwe handtekening vindt opnieuw een andere, nooit-toewijsbare auteur uit.

Vincent Meessen (Baltimore, 1971) woont en werkt in Brussel. Solotentoonstellingen in Netwerk, Aalst; Espace Khiasma, Les Lilas; extra muros in FRAC Lorraine; Stedelijk Museum Bureau Amsterdam en onlangs groepstentoonstellingen in Kiasma Museum, Helsinki; CCA Wattis, San Francisco; MOCAD, Detroit; WIELS, Brussel; Haus der Kulturen der Welt, Berlijn.

Tshyela Ntendu aka Djilatendo aka... (ca. 1890 Luluabourg - ca. 1960 Ibaanc, Belgisch-Kongo). Het werk van Tendo wordt beschouwd als een voorloper van de moderne kunst in Congo. Het neemt verschillende vormen aan: geometrische abstracties, figuratieve schilderijen die een weerspiegeling zijn van zijn dierlijke kosmogonie en vooral van de ontmoeting met de koloniale moderniteit in verschillende aspecten van het dagelijks leven, illustraties voor sprookjes enz. Sommige werken werden tentoongesteld in groepstentoonstellingen in L'Agneau moustique (Brussel, 1947), Horizonte 79, Haus der Kulturen der Welt (Berlijn, 1979), Center for African Art and New Museum for Contemporary Art (New York, 1991), Koninklijk Museum voor Midden-Afrika (Tervuren, 1992), Setagawa Art Museum (Tokyo, 1995), Botanique (Brussel, 2007) en Fondation Cartier (Parijs, 2012).

De tentoonstelling werd georganiseerd met de steun van de Vlaamse Gemeenschap.

Vincent Meessen bedankt Pierre Loos, Lucien Bilinelli, Marc Leo Felix, Andre Magnin, KMMA (Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren) en Iwalewa-Haus, Universiteit Bayreuth, voor de bruikleen van de werken van Tshyela Ntendu.

De film 'Le niveau mental des noirs' werd ter beschikking gesteld door het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika van Tervuren en Cinematek (Koninklijk Belgisch Filmarchief).

Met dank aan Thomas Bayet, Didier Devriese, Avery Gordon, Guido Gryseels, Sigrid Horsch-Albert, Kathrin Langenohl, Nathalie Minten, Patricia Van Schuylenbergh en Nancy Vanderlinden.

Tentoonstellingsontwerp : Kris Kimpe en Vincent Meessen

Uitvoering : Bertien Jaekers en Pierre Huyghebaert

16mm-techniek : Els van Riel en Benjamin Verhoeven

Lichtontwerp : Chris Pype

Vertalingen : Steven Tallon en Melissa Thackway

Uitvoerend producent : Katrien Reist / Jubilee

KIOSK team : Liene Aerts, Takahiro Kudo, Yourri Mishin,

Pierre Rebufy, Sam Van Ingelgem en Wim Waelpuut